

Asia: VN/13916/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle työttömyysturvalain ja työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain 4 ja 8 §:n muuttamisesta

Lausuttavaa aktiiviajan korotusosista luopumista koskevasta ehdotuksesta

Klikkaa ja lisää otsikko avoimelle kysymykselle

Ks. alla

Lausuttavaa liikkuvuusavustuksen korotusosaa koskevasta ehdotuksesta

Klikkaa ja lisää otsikko avoimelle kysymykselle

Ks. alla

Lausuttavaa osittaista työmarkkinatukea koskevista ehdotuksista

Klikkaa ja lisää otsikko avoimelle kysymykselle

Ks. alla

Muuta lausuttavaa

Klikkaa ja lisää otsikko avoimelle kysymykselle

Esitysluonnoksessa ehdotetaan työllistymistä edistävien palvelujen ajalta maksettavasta peruspäivärahan ja työmarkkinatuen korotusosasta ja ansiopäivärahan korotetusta ansio-osasta luopumista, korotetun liikkumisavustuksen poistamista sekä osittaisen työmarkkinatuen vähimmäismäärän pienentämisestä 35 %iin siitä työmarkkinatuesta, jota vanhempiensa taloudessa asuvalle muutoin työmarkkinatukena maksettaisiin.

Ihmisoikeusliitto ei kannata esitettyjä lakimuutoksia. Nostamme alla esiin muutaman yleisen huomion julkista valtaa velvoittavan perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisvelvoitteen näkökulmasta.

Tavoite yhdenmukaistaa etuuksia ja sitä kautta sujuvoittaa sosiaaliturvaa on sinänsä kannatettava. Esitetyt muutokset eivät kuitenkaan vaikuta edistävän muita esitysluonnoksessa lakimuutokselle esitettyjä tavoitteita, erityisesti työnteon kannattavuuden parantamista.

Esitysluonnoksen mukaan ehdotettujen taloudellisten kannustimien poistumisen voidaan arvioida heikentävän työnhakijan kannustimia osallistua työllistymistä ja osaamista edistäviin palveluihin. Esitysluonnoksessa todetaan, että on todennäköistä, että aktiiviajan korotusosien poistamisen vaikutus työllisyyteen olisi merkitykseltään vähäinen. Samoin liikkuvuusavustuksen korotusosan poistamisen vaikutus työllisyyteen olisi todennäköisesti vähäinen. (s. 21)

Esityksen vaikutusarviointi on ihmisten perus- ja ihmisoikeuksien eli ihmisten hyvinvoinnin kannalta on käytännöllisesti katsoen olematon. Siinä tyydytään toteamaan esitettyjen muutosten voivan lisätä viimesijaisen turvan eli toimeentulotuen sekä yleisen asumistuen tarvetta. Tämä tuntuu erikoiselta, ottaen huomioon että luonnoksessa esitettyjen arvioiden mukaan muutokset merkitsisivät etuuden saajille jopa useiden satojen eurojen alennusta työttömyysetuuksiin tilanteessa (Peruspäivärahassa ja työmarkkinatuessa korotusosa on esitysluonnoksen mukaan ollut kuukaudessa keskimäärin 113,74 euroa), jossa sosiaaliturvaetuuksiin on vuoden aikana kohdistunut lukuisia muita huomattavia leikkauksia. Nämä samoihin, ennestään heikossa asemassa oleviin pienituloisiin ihmisiin kohdistuvat leikkaukset lisäävät lukuisten arvioiden mukaan köyhyyttä ja kasvattavat eriarvoisuutta.

Viimeaikaisten sosiaaliturvaa koskevien lakiesitysten perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnin puutteita ovat kritisoineet mm. valtioneuvoston oikeuskansleri, lainsäädännön arviointineuvosta sekä perustuslakivaliokunta. Perustuslain 22 § määrittää julkiselle vallalle veloitteen turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Vaikutusarviointit ovat keskeinen keino tämän veloitteen täyttämiseen lainvalmistelussa. Kuten lainvalmistelun vaikutusarviointiohjeessa todetaan, ei perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin ja minimitasoon oikeussuojaan keskittyvä sääntelyjärjestysperustelu korvaa perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia. Vaikutusarviointi tarkoittaa sen arvioimista, mitä konkreettisia vaikutuksia esitetyillä muutoksilla on perus- ja ihmisoikeuksien yhdenvertaiseen, tosiasialliseen toteutumiseen eri ihmisten ja ihmisryhmien kohdalla. (Oikeusministeriön opas Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi lainvalmistelussa. Oikeusministeriön julkaisu 2022:15).

Useiden pienituloisten ihmisen toimeentuloon kohdistuneiden leikkausten yhteisvaikutuksia ei esitysluonnoksessa tuoda esiin, vaan ne kerrotaan arvioitavan jälkeinpäin. Ilman yhteisvaikutusten arviointia ei kuitenkaan ole mahdollista muodostaa kuvaa yksittäisen esitysluonnoksen tosiasiallisesta merkityksestä. Oikeuskanslerin (OKV/1654/21/2023) mukaan jälkikäteen toimitettu selvitys ei ole riittävä, sillä lakiehdotusten kumulatiivisten yhteisvaikutusten selvittämiseen sekä sääntelykokonaisuuden vaihtoehtojen arvioimiseen on jätävä riittävästi aikaa. Perustuslakivaliokunta on käytännössään todennut, että perusoikeuksien tasoon liittyvien muutosten ja tulevien uudistusten yhteisvaikutus ei saa muodostua kohtuuttomaksi (ks. esim. PeVL 32/2014 vp, s. 2/II, PeVL 11/2015 vp, s. 4, PeVL 12/2015 vp, s. 5, PeVL 19/2016 vp, s. 3, PeVL 40/2018 vp, s. 3, PeVL 30/2020 vp, s. 10). Tämän arvioiminen ei kuitenkaan ole mahdollista ilman riittävää selvitystä yhteisvaikutuksista. Myös viime syksynä perustuslakivaliokunta totesi useissa mietinnöissään, että samoihin perusoikeuksiin liittyvien uudistusten vaikutuksia tulisi arvioida mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (PeVL 11/2023 vp, s. 5, PeVL 14/2023 vp, s. 5, PeVL15/2023 vp,

s. 6–7, PeVL 16/2023 vp, s. 6). Valiokunnan mukaan kysymys on myös perustuslain 47 §:ssä tarkoitettusta eduskunnan tietojensaantioikeudesta. Toisaalta myös lausunnonantajien on mahdotonta arvioida esityksen tosiasiallisia vaikutuksia ilman tätä tietoa.

Esityksessä ei käydä läpi tosiasiallisia vaihtoehtoisia sääntelyn tapoja, vaan esitellään ainoastaan erilaisia voimaantuloaikoja. Säättämijärjestysperusteissa ei käydä lainkaan läpi esityksen yhteensopivuutta kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ja niiden valvontaelinten tulkintakäytännön kanssa. Toimeentulon ja sosiaaliturvan kannalta keskeisiä sopimuksia, Euroopan sosiaalista peruskirjaa (SopS 80/2002) sekä YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien sopimusta (TSS-sopimus, SopS 6/1976) ei esitysluonnoksessa mainita lainkaan.

Viimeisissä Suomelle antamissaan johtopäätöksissä (E/C.12/FIN/CO/7) YK:n TSS-komitea muistutti Suomea julkisen talouden säästötoimia koskevista reunaehdoista. (Letter from United Nations Committee on Economic Social and Cultural Rights Chairperson to States Parties on Austerity Measures' (48th session, 16 May 2012, CESRC/48th/SP/MAB/SW) <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cescr/docs/LetterCESCRtoSP16.05.12.pdf>). Ihmisoikeuksien heikennysten ei tulisi edes vakavassa talouskriisissä olla pysyviä eivätkä ne saa heikentää suhteettomasti niiden ihmisten oikeuksia, jotka ovat jo ennestään heikoimmassa asemassa.

Salmivaara Anna
Ihmisoikeusliitto